1392 - D'ordonnanche van der hoppen te Dendermonde -

*In de regeling van de accijnzen te **Dendermonde** uit **1392**, maakt men een onderscheid tussen 'd'ordinanche van der **hoppen** ende alrande biere van buiten hier in commende' naast 'd'ordinanche van den **biere van binnen'**. Blijkbaar werd het **hoppebier** in Dendermonde op dat moment nog niet gebrouwen maar het werd wel ingevoerd. Omdat deze regeling binnen deze keure, één van de oudste is die we konden tterugvinden, halen we ze integraal aan.*

Het stadhuis uit de 14de eeuw

D'ordonnanche van der hoppen ende alrande – andere - biere van buten, hier in commende – uit 'Notice historique sur les accises communales de Termonde, suivie des ordonnances de 1392 relatives a ces impositions – par Alp. De Vlaminck - Termonde 1873'

Eerst, van elken vate lx stoepe houdende, sij 't **hoppenbier** ofte ander vremde bier, uutghedaen bier **van oversee**, van buten incommende ende hier binnen ghedroncken of ghetapt wert, sal men gheven van assisen xx gr.
Eerst van elk vat van 60 stopen, 't zij hopbier of ander vreemd bier, of bier van over zee, dat van buiten de stad binnen komt en hier gedronken en getapt wordt, zal men 20 gr. geven als accijns.
Item van den vate van den biere van overzee vi gr.
Voor een vat bier van over zee 6 grooten
Item so wie van den voorseiden **hoppenbiere** of eenich andere **vremde biere** deser assise toebehoerende binnen Denremonde brinct ende bij vaten in grootten vercoept ten minsten lx stoepe houdende, t'eenenghadere also voorseit es, up dat men dan 't voorseit bier buten vrijheden vourt, daer af sal men ghestaen met halver assisen te ghevene, dat 's van den vate voorseit x gr.

Degene die het voorzeide hopbier of enig ander bier dat valt onder deze accijns – binnen Dendermonde brengt – met vaten minstens 60 stopen groot – daarvoor zal men de helft van de accijns betalen of geven 10 groten

Ende van Hamburghen ende Oesterschen biere van den vate xiii gr.
Hamburgs en Oosters bier per vat, komt op 8 gr.
Item, so sullen de nieuwe assisers van deser voorseide hoppe assisen te jaersdaghe 'ts morghens hare assise anveerden; also verre als sij d'bier vinden onghetapt ende onghedronken ghelijc dat van den wijne vorens verclaerst.
De termijn van de nieuwe accijnspachters zal de morgen van de jaardag ingaan; voor het bier dat ze ongetapt en ongedronken vinden, zoals bij de regeling van de wijn.
Item, ne sullen de **hoppetappers** gheen herlants bier hoegher noch dierer vercoepen dan xxxii miten den stoep, gherekent den boddraghere vor ii den. groote. (te laumaent xiii vi)
*De hoppetappers of biertappers zullen geen inlands bier mogen verkopen, duurder dan 32 mieten per stoop, waarbij de 'boddrager' – een munt - gerekend wordt aan 2 deniers. (beslist in de laumaand of januari **1406**)*
Item, so es gheordineert dat niement tweerande **hoppe**, tweerande oesters bier ofte eenigherande bier van eenre maniere ende van tween ghelden wesende, in eenen keldere of in eene taverne en legghe noch en veroepe up de boete van iii lib. Parisis.
Daarbij is er verplicht gesteld dat niemand twee soorten hoppebier, twee soorten oosters bier of één soort bier op één manie gemaakt maar met twee verschillende prijzen, in een kelder of in een herberg zullen leggen of verkopen, op boete van 3 pond parisis.
Item dat d'assisers van deser assisen alle taverniers van der **hoppen** sullen laten ghestaen met xiiii sticken voor 't last te verassisene, bij also dat sij bij maten van eenen sekeren **peghele** daerbij dat men mete, dat die xiiii stix, nemmeer dan vii vate, elc vat van lx stoepe, en houden.
Iedere herbergier mag dus 14 'stukken bier' in huis hebben, naar de maat of pegel waarmee de accijnspachters meten, zodat die 14 'stukken' nooit meer dan 7 vaten, kan bedragen, waarbij elk vat 60 stopen inhoudt.

Item sullen **de schiplieden** assise gheven vanden vremden biere dat sij hier binnen bringhen emmer van also velen als sij's hier binnen drincken ofte theeren, ghelijc of sij ter taverniers huusen haelden. Ende omme daer af de warheede te wetene sullen de assiseren den eedt van den schiplieden hebben altoes als zij 's begheeren.

De schippers zullen op de vreemde bieren die zij binnen brengen, accijns betalen, van alle bier dat ze ten huize van de herbergiers brengen. En om daar over de waarheid te weten, zullen de accijnspachters aan de schippers kunnen vragen om hierop een eed te doen, zo dikwijls als zij dat wensen.
Item, es gheordineert dat **de taverniers** die **huutlantsche hoppe, oesterbier, amborghenbier of ander vremdt bier** te tappe vercoepen, sij dat zullen moeten coepen jeghen d'assisers vanden vremden biere, sonder elder weerts te coepene of te haelne up de boete van III lib. parisis telken dat sij 't deden,
up sulke voorwaerden dat men den taverniers daer af sal stellen tamelijken loen van tappene, ende dat men d'oestersche bier niet meer vercoepen ne sal dan II groten den stoep, noch d'amborghen bier dan XXXII miten den stoep als't last cost VIII noble eersts coeps of daer onder, ende als't dierer cost, hoe vele 't sij, dan sael't moghen ghelden onderhalven grooten den stoep ende niet meer,
ende 't herlants bier XXXII miten ende niet dierer,

behouden dien dat de insetene haer vremde bier moghen coepen te haers selfs drinckene daer 't hem ghelieft sonder voort vercoepen of tappen, ende sullen de heere ende wet der assisers van den vremden biere eedt moghen hebben als 't hem ghelieft vanden incoepe van den **hamborghen biere** (Laumaent XIIII° XVII)

De oude vleeshalle te Dendermonde

De taverniers die buitenlandse hoppe, oosters bier, Hamburgsbier en ander vreemde bier op de tap verkopen, zullen dit bier moteen kopen aan de accijnspachters van de vreemde bieren, zonder ergens anders dit te mogen aankopen op de boete van 3 pond parisis, telkens als ze dit toch doen.
En dit op een dergelijke prijs dat men het oosters bier niet hoger verkopen zal dan 2 groten de stoop, noch Hamburger bier hoger dan 32 miten per stoop, wanneer 'de last' 8 nobels kostof minder – en als het duurder is, dan zal het anderhalve grooten de stoop mogen kosten en niets meer.
En het inlands bier 32 mieten en niet duurder.
De inwoners die hun vreemd bier kopen om dit zelf te drinken waar het hen gelieft, zonder dit voort te verkopen of te tappen, zullen dit aan het magistraat en aan de accijnspachter van het vreemde bier, bij eed mogen aankopen.
Item, es gheordonneert dat van nu voort alle manieren van lieden d'bier dat se jeghen de hopassisers coopen sullen betalen den assiseren vorseit met ghelde ghelijc van assisen ende anders niet, ende de schuld van dien executeren ende innen ghelijc van assisen. (Te kersavond anno XIIIC XXIII.)
Verder is er bepaald dat voor allen die bier bij de accijnspachters aankopen, zullen moeten betalen met geld 'gelijk van accijnsen' – dus wettelijk aanvaard geld – en geen ander, waarbij ook de schuld en het innen van dit geld loopt zoals bij de andere accijnsen.
Item, es gheordineert dat niement binnen der poort of vriheit van Denremonde woenschtich en ga drincken omme ghelaghen te maken, zonder eeneghen specialen orboere te doene te hebben

metten tavernier daer hij drincken gaet of van buyten inwaert sijns weeghs commende, ende zoe wie de contrarie dade of van binnen buyten bier haelde of daden commen met kannen of vate sonder der assisers ghemoede te hebben die zoude verbueren, telkens dat gheschiede, V lib. parisis, ende hier af zullen ghelooft sijn twee persoene die bi den heere en der wet ghestelt zullen worden up haren eedt omme de vorseide persoene te wachten ende voort te bringhen,
ende die zullen terdendeel van der boeten hebben over haren salaris,
desghelijke zullens d'assisers van den vremde biere op haren eedt ghelooft sijn ghelijc den vorseiden wachters up haer deel van den boeten van V ponden parisis ghelijc van den wachters vorscreven staet. Ende waer't dat yement den assisers of wachters misdade of misseide uut causen van den vorseiden officien, dat ware up den heere ende up den wet. (Te Hoymaent anno XIIIC XXV
Verder wordt het verboden om bier in de stad binnen te brengen – met kannen of per vat – zonder de accijnspachters te betalen – op boete van 5 pond parisis – om dit te controleren zullen twee personen officieel aangesteld worden die geëed zullen worden – en die de overtreders voor de rechter zullen dagen.
Zij zullen één derde van de boete krijgen.
Evengoed zullen de accijnspachters van het vreemde bier,op hun eed geloofd worden – net zoals de voorzeide wachters.
En was het zo, dat er iemand de accijnspachters of de wachters iets misdeed of miszei, die zullen ook voor de rechters moeten komen.

De Schelde bij Dendermonde

D'Ordinanche van den biere van binnen

In d'eerste, so sal elc bier van binnen, **wit bier ofte andere**, uutghedaen viere mite biere ofte VI mite, moeten sijn ten minsten X ½ **hamen**[14] groet, elc hame van LX ende daer beneden, en moghen de bruwers niet verassisen t'eener brouten, ende van elcker hame voorseit daer af de stoop XVI miten gheldt sal men gheven van assisen – VIII groten.
14 WX.N.T. = Aam; vochtmaat van ongeveer 150 l.

Ten eerste zal elk bier van binnen de stad, wit bier of ander, verkocht als 4 mieten bier of 6 mieten bier, ten minste 10,5 amen groot, elke ame van 60 en daar onder, mogen de brouwers niet veraccijnsen als één brouwsel, en van elke ame waarvan de stoop 16 meiten kost, zal men als accijns 8 groten geven.
Ende van also veelen als sij daer boven t'eener bruwten meerbruwen daer af sullen sij meer gheven in't avenant, ende al eist so dat de bruwers X ½ hamen biers bruwen, sij ne sullens maer X hamen verassisen.

En als zij meer dan één brouwsel brouwendaar van zullen zij dan ook advenant meer betalen en al is het zo dat de brouwers 10 en een half amen bier brouwen, toch zullen zij slechts voor 10 amen accijns moeten betalen.

Item, mits dat de bruwers ’t anderen tijden gheconsentheert heeft gheweest dat sij bruwen moghen alrande bier den stoep gheldende van IIIJ miten toete XXXIJ miten voorseit, daer af sullen sij assise gheven in ’t avenant van dat meer of min ghelt den stoep dan XVI miten als elc stoep ghelt also meneghe IJ groten moeten sij van assisen gheven van elcker hame, ende altoes ghelijke munte gherekent.

Omdat in het verleden aan de brouwers het recht is gegeven dat zij alle soorten bier mogen brouwen, de stoop kostende 4 tot 32 mieten, daarvan zullen zij accijns betalen naar gelang de stoop meer of minder dan 16 mieten kost, - dan moeten zij als accijns geven 2 groten per ame.

Item, in’t jaer XIIIc ende VIII den IXde dach in november, - *9 november 1408* - wart gheordineert bij de heere ende der wet van Denremonde ende oec bij rade van ouden scepenen
dat van nu voort an, de gheswoorne van den bruwers ambachte medtgaders den goeden lieden van den voorseiden ambachte
ghemeenlijc also voorsien ende bewaren sullen, dat in de poort van Denremonde elke weke ende up elke sijde van der Denren, **een wit ofte zwert bier van sesse miten ghebrouwen sij**, ende dat dat bier ten minsten groot sijnde X hamen, ende niet min,
ne sullen sij verassisen, ende daer af sullen sij accise betalen naer d’ordinanche van den bouke, ende brouwen sij’s meer so sullen sij meer assisen betaelen in ’t avenant naer d’ordinanche voorscreven;
ende op dat sij hier af in ghebreke sijn - so souden sij verbueren telken dat gheschiede IX lib. parisis, dar af ’t derdendeel jeghen den heere, d’ander jeghen de wet ende ’t derde jeghen d’ambachte, ende die boeten soude men innen an de vorseide gheswoerne, ende de gheswoerne souden de boeten halen an den bruwers die bij hemlieden gheordineert waren ’t voirseide bier te brouwene; behaudelijc altoes dat de bruwers den ontfangher van Denremonde ghenouch doen van ’t heeren rechte van desen voorseiden biere.

De brouwers nemen het op zich om te garanderen dat er in de stad, iedere week wit of zwart bier van zes mieten – en minstens 10 amen - gebrouwen wordt en aan beide zijden van de Dender te koop zal zijn. Zij zullen daar accijns voor betalen.
Wanneer de brouwers daar in niet voorzien krijgen ze telkens een boete van 9 pond parisis – ’t derde deel aan de heer, een ander derde deel aan de wet – of het magistraat - en het laatste derde deel aan het brouwambacht te betalen.

Item, sullen de brouwers moghen beghinnen brouwen ende ondersteken als’t hem ghelieft ’t sondags avonts ende ‘ts heilichsdaghes avonts sonder verbueren ofte begrijp van den heere ofte van haren gheswoornen.
De brouwers mogen beginnen brouwen op de zondagavond of op de heiligdagavond zonder dat de heer of zijn gezworen controleur daar tussen mag komen.

Ende es te wetene dat men den assisers van den voorseiden biere recht doen sal als van den overbrouwene van allen den bieren die de brouwers daer over sij recht begheeren ghebrouwen sullen hebben ter tijt als sij recht versoucken sichtent den inghane van haerlieden assise ende telken als sijt't versoucken (te laumaent XCIX – *januari 99)*

Het bier dat meer gebrouwen wordt zal door de acijnspachters aar verhouding belast worden.

Item, es gheordineert dat men 't voorseide inbrouwen bier proeven sal naer de odrinanche vormaels ghemaect, dat's te weten bij IIJ proevers specialijc daer toe ghe-eedt. (anno XIIIIc XII

Verder is er beslist dat het voorzeide in de stad gebrouwen bier, door 3 geëde proevers zal geproeft worden.

Een Vlaams badstooftafereel: links het badhuis; rechts draagt een vrouw warm water aan en omhelzen een man en een vrouw elkaar in een grote badkuip met tent. Randillustratie in de Roman d'Alexandre, 1339-44. Oxford, Bodleian Library, Ms. Bodley 264,

1394 – De Duitse Hanze; Tielt, Duinkerke, Ieper en Sluis -

*Op de **6de maart 1394**, kwam er een bede van de Duitse Hanze. Zij stelden dat de Brugse taks op hun Hamburgs bier bestond uit 8 vlaamse groten per ton voor Brugge en 2 groten voor de 'heer'. Eén van deze groten was voor de heer van Gruuthuse bedoeld die hiermee zijn vroegere recht op het gruut compenseerde. De andere 'groot' was bestemd voor de hertog. Philip maakte een gebaar tegenover de Duitsers door zijn taks, zijn 'groot' af te schaffen. Daarmee werd de invoer van Duits hoppebier gestimuleerd en werd het zelf brouwen van inlands hoppebier afgeremd.*

Jaarmarkt in Tielt

Info: Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten: Klasse der Letteren, Nummer 9

In maart van het jaar **1394**, kwamen de notabelen van de **stad Tielt** in Vlaanderen voor Filips, 'zoon van de Franse koning' en graaf van Vlaanderen, en vroegen hem toelating tot het inrichten van een jaarlijkse – drie dagen durende - vrije jaarmarkt. Ze motiveerden hun aanvraag door voorop te stellen dat hun stad door de troebelen van de laatste tijden, verschillende keren beroofd, gebrandschat en vernietigd werd. Vele bewoners hadden dan ook hun stad verlaten.
Tielt lag echter in het centrum van hun land en een dergelijke jaarmarkt zou de oorspronkelijke bewoners stimuleren om terug te keren. Daarbij werd afgesproken dat ze op iedere ton wijn, als accijns, **4** deniers parisis Vlaams zouden hebben.
Op iedere ton **Duits bier** – cervoise – zoals de Hamburger, of Hollands bier – *we spreken hier dus van **hopbier*** **-** en andere sterke bieren, werd er **twee** sou parisis gerekend.
Op iedere ton bier die in ons land gebrouwen werd, kwam er een accijns van **12** deniers parisis.
Daarbij kwam dan ook nog twee deniers voor Filips, de graaf van Vlaanderen en in de toekomst voor zijn opvolgers.
Het bestaan van de markt werd in heel het land omgeroepen.

Op het einde van de 14de eeuw was het hopbier alleszins ingeburgerd in Vlaanderen.
*We geven hier ook nog de hoeveelheden van de bierinvoer in de haven van Duinkerke zoals gepubliceerd in Stephane Curveiller 'Dunkerque ville & port de Flandre à la fin du moyen age – compte de **1395**' Presses Universitaires de Lille'.*
*Recette van de Hollandse servoise komende over zee in **Duinkerke** waarvan men 24 sous neemt per last – een last is 27 mud - dit is 2 groten per ton, naar de cijns van Andrieu Lancmerie, met de tol van de stad Duinkerken, tot de 22ste dag van september laatstleden.*

- de eersten van Eyverdey voor 36 tonnen bier – item herry pieters voor 24 tonnen bier – item Gheerkin de l'oppenarre voor 6 last en half – item van Gheerkin Vollekin voor 6 last bier – item voor Gheerkin le Uppenare voor 7 last en half – item van Symoen Pieterssone voor 30 tonnen bier – item van Helland Reynaudsone voor 33 tonnen bier – item van Pieter Macussone voor 33 tonnen bier – item van Albin de Thery voor 1 last bier – item van Fay voor 3 last en quater tonnen – item Jehan de Willemsone voor 19 tonnen – item van Gheerkin de Hoppenare voor 9 last vier – item van Gheerkin Buc voor 18 tonnen bier – item van Mathiis fils Jehan voor 6 last vier – item van Gheerkin de Oppenare voor 5 last bier – item van Halewin voor 5 last – item van Hecthor Janssone voor 3 last en half – item van Gheerkin Nollekin voor 3 last – item van Olivier zoon Thery voor 18 tonnen – item van Fay boor 3 last

en half – item van Gheerkin le Oppenare voor 5 last en half – item van Willaume zoon Collins oor 4 last – itemvan Pieter Lamissone voor 2 last – item van Hocke zoon Thery voor 2 last – item van Gherkin le Uppenare voor 5 last – item van Hocke voor 4 last – item vvan Symoen Pieters voor 5 last – item van Gheerkin de Uppenare voor 4 laszt en half – item van Fay voor 34 tonnen – item van Hocke zoon Jehan voor 5 last – item van Adaem zoon Thery voor 3 last en half – item van Gheerkin Nollkin van 5 last – item van Gheerkin de Hoppenare voor 5 last **- samen voor 133 lasten en 9 tonnen; samen 160 pond 10 schellingen.**

Geerken den Hoppe*nare wordt wel op veel verschillende manieren gespeld.*
De steden waren in deze eeuw ook 'onafhankelijker' geworden, ze hadden alleszins meer vrijheden en keuren gekregen.
Binnen de steden waren de ***ambachten*** *– onder andere door de Gulden Sporenslag in 1302 – ook mederegeerders geworden. Er bestonden soms wel heel ingewikkelde 'democratische' systemen waarbij er verschillende borgemeesters benoemd werden. Daar naast bestonden de schepenbanken, het plaatselijk gerecht, die met hun uitspraken de opstandige of de soms al te creatieve geesten dienden in te tomen.*

In ***Ieper*** *werden op woensdag, de* ***2de juni 1378****, de heren Mikiel le Boom, Jehan Cornier, Pierre Struvin, elk veroordeeld tot een boete van 3 pond, omdat ze meer dan één 'crieur' of roeper, voor hun taverne lieten roepen, wat tegen de keure was.*
(Des echevins d'Ypres – registres aux sentences – in de reeks 'Coutumes de Pays et comté de Flandre – quartier d'Ypres – par Prospere de Pelsmaeker – 1914)

Op diezelfde dag werden Jehan Houdewyn en Pierre le Quade veroordeeld tot 1 pond, omdat ze een biertaverne – taverne de servoise – open gehouden hadden buiten de schepenjurisdictie, wat ook al tegen de stadskeure was.
Door dit soort regelingen en monopoliepogingen probeerden de ambachten de concurrentie uit te schakelen en een monopoliepositie te verkrijgen, niet alleen in de stad zelf maar liefst ook in de omgeving.

Het brouwersambacht van Ieper was in ***1388*** *nog samen met de wijnhandelaars.*
Dit blijkt onde andere uit een besluit van de Ieperse schepenbank dat dateert van ***de 21ste*** *december van dat jaar.*

In't jaer ons heeren MCCCVIIJ ende VIIJ, sint Thomas daghe voor medewinter,
up een ghescil weisende tusschen den biertappers of ene zide,
ende en wijnmeiters of ander zide,
als vanden xvj (16) groten
die de wijnmeiters langhe tijt ontfanghen hadden van den biertappers,
hemlieden daerof doleirende ende beclaghende
dat hem onredenlic dochte;
So was ghetermineirt, ghehort de redenen van beiden partien,
dat van nu voordan de wijnmeiters hebben zullen ten costen van haren ambochte,
van elken viij gr. 't sjaers, - *van elk, 8 groten per jaar –*
ende daerof zullen de uppergouverneurs van den clenen nerijnhge,
metgaders den clerc hebben ij schele ende d'ander zesse 't ambocht van den wijnmeiters. – *wijnmeters*

Ende, mids dezen viij groten zo ne zullen de biertappers vorseid
niet ghehouden zijn enighe ander taelge of zettijnghe te betaelne,

of cost of last draghen meten vorseiden ambochte,
of het ne ware dat enich van hemlieden ghevryet ware in ’t ambocht van den wijneiters,
ende danne zouden zij scot ende lot sculdicht zijn
te ghevene meten voorseiden ambochte
ende niet ghehouden te betaelen de viij groten.

De lege tonnenverzamelaars van Sluis

In **oktober 1397** vroegen de schepenen van Sluis aan Philips de Stoute, de graaf van Vlaanderen, het recht op het innen van 6 groten accijns per ton Hollands 'hoppinbier’ (28) ; een regeling die ze vergeleken met de stad Calais, momenteel in Frans-Vlaanderen gelegen. Daar had meester Daniel Alarts dit recht al op de **20ste augustus 1396** gekregen.
De notabelen van Sluis motiveerden hun aanvraag onder andere met het feit dat deze invoerrechten, die ze al sedert lang hieven, de belangrijkste bron van inkomsten waren voor hun stad. Het verlies van deze rechten zou dan ook leiden tot armoede.
Ze kregen dan ook dit recht hernieuwd maar moesten hier voor wel een jaarlijkse rente betalen van 100 ponden parisis.

In **augustus 1398** ging *Philips de Stoute* in op een aparte vraag van de notabelen van Sluis. In deze akte vertelt men eerst hoe de graaf zelf op de **9de juni 1396** aan **Copin De Grutere**, Vighers zoon, de dienaar van de bisschop van Arras, ‘zijn beminde en fidele kanselier, de toelating had gegeven om de lege tonnen – van het ‘houpenbier’ en andere bieren in Sluis – te verzamelen en aan te slaan.
De borgemeesters en schepenen van Sluis protesteerden daar nu echter tegen. Ze legden aan de graaf uit dat deze regeling hun stad benadeelde. Tot dan toe immers, hadden de huisarmen van de stad dit ‘privilege’ gehad. Zij verzamelden de lege hopbiervaten voor de handelaars en werden hiervoor van deze betaald. Het is evident dat de stad daardoor minder geld diende te besteden aan het onderhoud van deze armen.
Om deze reden vroegen de notabelen dan ook aan Philips of hij de afspraak met Copin De Grutere ongedaan wilde maken.
Philips de Stoute ging in op deze bede.

Al bij al was de invloed van de Duitse Hanze eop ghet einde van de 14de eeuw, op Nederlandse en Vlaamse bierpolitiek volledig voorbij.

1390 – 1400 - Koit of keytebier -

‘Kuit – destijds geschreven als koyt,koeyt, koyte, kueyte, keute of keite, met een c of een k – word voor het eerst met naam en toenaam vermeld in een Utrechtse keur uit **1397’**, *zo schrijft* ***Marco Daane*** *in zijn boek ‘Bier in Nederland – een biografie’ . Daarna concludeert hij – mogelijk is dit bier dus* ***tussen 1390 en*** *1400 ontstaan.*

Uit het boek ‘Archief voor kerkelijke en wereldlijke geschiedenis van ..., Volumes 5-6 - *geredigeerd door Jens Jensen Dodt, Anthony Michael, komt het hier bovengenoemde fragment. In 1397 gebood men dus dat men en ‘witten groten’ diende te betalen voor een fles Amerfoorts hopbier en voor een volle fles Utrechtse hopbier 2 ‘doytkyn’ – wat zoveel zal betekenen als 2 duiten.*
Verder werd dus beslist dat wie ‘koeyt’ tapte in plaats van Hamburger bier – of dus een minder ‘dik’ bier, waarmee hij dus de koper bedroog – hij een boete kreeg van 5 pond, en dat zo dikwijls als dit gebeurde.
Wie Koeyt tapte – mocht dan weer geen Hamburgerbier tapen, zoals voorgeschreven in dezelfde keure.

1397.

Biertappers. De raet ghebiet allen biertapperen, dat si ene volle vlesche Amersfoertsche hoppen gheven om enen witten groten, ende ene volle vlesche Utrechtsche hoppen om 2 doytkyn, bi alsulken koer, alse daerop staet, ende daerof nyet te laten.

Wie koeyt tappede voer Hamborgher bier, die verboerde v pont, alsoe dicke alst yemant dede.

Ende wie koeyt tapt, die en sel gheen Hamborgher tappen, bi denselven koer voerser.

Opvallend, zo stelt hij ook , is dat de vroege vermeldingen niet uit Holland komen, maar vooral uit het oosten. Ook in het Duitse Münster was kuit eeuwenlang het stadsbier.
Keytebier is dus oorspronkelijk Duits bier, dat vanaf 1390 ook in Nederland gebrouwen zal worden.
Marco Daane, stelt verder dat er ook, net zoals van hopbier, van kuit, samenstellingsgegevens overgebleven zijn uit stedelijke keuren. Daaruit blijkt dat **het havergehalte ervan aanzienlijk lager** *was dan dat van hopbier, gemiddeld nog maar iets meer dan de helft, op de meeste plaatsen zelfs minder, en alleen in Gouda en Delft nog ouderwets driekwart. Verder ging er vooral* **gerst en tarwe** *in.*
Men wilde vooral het gerstgehalte vermeerderen.
*En, zo stelt Marco, ‘*kuit was lichter van substantie en werd met ongeveer **een derde minder brouwgraan** gebrouwen dan hopbier.’ Kuit werd soms met relatief veel ongemout graan gemaakt. Dat is goedkoper: men hoeft immers geen mout te maken. Het gaf er tevens een andere, wat vollere en mildere smaaktoets an. Er zijn ook vermoedens dat kuit tijdens het brouwen langer werd gekookt dan andere bieren. Dat bevordert de duurzaamheid omdat de hop wordt ‘leeggetankt’ maar voorkomt juist een al te sterke hopbitterheid.
Keytebier werd dus effectief met hop gebrouwen.
Deze startdatum voor de Holalndse keut geeft ons ook enigszins de mogelijkheid om het artikel 99 uit de ‘keure van Hazebroek’ te situeren rond 1400 of de Hazebroekse keyte zou rechtstreeks uit Münster moeten komen.

Echter, dat niemen vercope bier ende keute te gadere, up ene boete van XX schele, het ne waere in de vrie feeste.

‘Ne waere in de vrie feeste’ werd pas in de tweede helft van de 15de eeuw erbij gevoegd.

Gailliard merkt op dat het geschrift van dit artikel van een ander handschrift is dan de eerste artikelen en dat dit artikel dus ook later dan 1336 kan bijgevoegd zijn.
Vrij vertaald komt dat artikel neer op: Voorts dat niemand, tenzij gedurende de vrije jaarmarkt, **bier en keyte** *tegelijk verkoopt, op een boete van 20 schellingen.*

Het Woordenboek van de Nederlandse Taal – WNT – *haalt uit een register van Utrecht 1, 291, Holland, 1401 – 1434 het volgende aan:*

Van der koyten selmen brouwen dubbele koyte…. Dair sellen sy in verbrouwen ende in laten XII haveren, VI mudde garsten ende drije mudde weyts.
Daarmee krijgen we ook de samenstelling van de granenmix. Van de 21 'mudden' zijn er 12 met haver, 6 met gerst en drie met ***weyts*** *of tarwe of anders gezegd 1/7de tarwe, 2/7 gerst en 4/7 haver.*

In Oostende – tenminste de brouwerij Strubbe van Ichtegem – brouwt men weer een 'keyte'-bier, wat echter niets gemeen heeft met het historische keytebier.

- 1392 - Gouda en zijn hopbier -

In het boek 'Geschiedenis en beschrijving der stad van der Goude' door **Cornelis J. de Lange van Wijngaerden** *uit 1817, schrijft hij ook een heel artikel over de brouwerijen van Gouda.*
Daarbij stelt hij dat de brouwerijen reeds in de veertiende eeuw in bloei waren maar dat zij in de vijftiende eeuw hun hoogste top bereikten. Pas rond 1520 zou deze brouwnijverheid in verval komen.
Het eerste hopbier te Gouda moet er gekomen zijn nog voor ***1334****. In dit jaar immers vermeldt men het kweken van hop in het Goudse Bos ten westen van de stad. Zo vermeldt* **P.H.A.M. Abels** *in zijn boek 'Duizend jaar Gouda: een stadsgeschiedenis'. Hop moet er gekweekt zijn tot en met het jaar* ***1376,*** *wanneer men in het bos een grote overstroming met zout wate krijgt. Dan merkt men immers ook dat de vanaf dan de grafelijke hoptiende uit de rekeningen verdween.*
Uit 1366 en 1367 daten de oudste grafelijke keuren op
In 1366 werd de eerste grafelijke keure te Gouda uitgevaardigd waarin men onder andere de omvang van de 'brouwte' bepaalde, wat toen bestond uit 13 vaten en de hoeveelheid te verbrouwen graan. Daarnaast bepaalde men dat er tweemaal per week mocht gebrouwen worden en de boetes op het overbrouwen. Het te veel gebrouwen bier moest aan het gasthuis gegeven worden.

*Tussen **1367 en 1370** zijn niet minder dan 85 verscihllende Goudse brouwers in de schoutsrekeningen van de graven van Blois opgetekend.*
*Verder stelt Abels dat een belangrijk deel van de Goudse productie al vroeg richting Vlaanderen en Brabant ging, blijkt in **1370.***

Cornelis J. de Lange *geeft daar de volgende redenen voor:*
Waarom men in Vlaanderen en Braband het bier brouwen voor de Gouwenaars overliet, en zich niet ophield met brouwen, daarvan was de reden dat, toen de lakenfabrijken en koophandel nog in vollen bloei te Brugge, Yperen, Gend en meer steden van Vlaanderen waren, men daarmede meer konde winnen, als met brouwen, en dit liever overliet aan de ingezetenen van der Goude, bij welke stad de brandstof uit Zevenhuizen, Moordrcht en Waddinbveen zeer goedkoop, en bij de hand was, aan welken zij tot eenen goeden prijs hun koorn konden verkoopen, en daarmede, in plaats van met geld, dit bier betalen, dus deden de nabijgelegen veenderijen daar zeer veel toe.
Dat men in Vlaanderen, omwille van de lakenindustrie, geen tijd zou gevonden hebben om te brouwen, lijkt mij wel een heel vreemde redenering. En hij gaat verder:
Wegens de menigte der brouwerijen werd in ter Goude een groote handel in koren gedreven, voor al met Vlaanderen en Zeeland, welke met het verminderen en verloopen, derzelve naar Rotterdam is verlegd geworden, welke stad, als beter tot de zeevaart gelegen, naarmate de T-Ysel verlande en ter Goude verviel, in welvaren is toegenomen.
De graven van Holland bevorderden zeer het bierbrouwen wegens hun groot belang, dat zij hadden in de gruithuizen of mouterijen, alwaar de nodige mout of bereiding werd gemaakt, welke men daar moest halen, om mede te vrouwen en, toen er zo veel bier werd gedronken, veel opbracht.

Het kasteel van de graven van Blois

Daarom zeker verbood graaf Willem van Henegouwen den invoer van het Hamburger bier en stond toe hoppenbier te brouwen, mits men ook, als voor het gruitbier, gruitgeld betaalde. Dat gelegenheid aan de Haarlemmers en Gouwenaars gaf, om het Hamburger na te brouwen, volgens de keur van het jaar 1392.
Deze luidde als volgt:

Bijer te brouwen, dat men noemt Goudts-Hamburchs
Item so is ghekoert en ordeneert bi alinge alle de vroescap van der stede in ’t jaer xcij (1392) xi dagen in januario
een ordenancij van den bier te brouwen **op den aart van hoemborch** dat es te verstaen.
Alle bier dat men brouwet en alst ghebaet is, so sel men ontbieden den seghellaer dierre stede toe soeken sel dat bier te seghelen en alst gheseghelt is
so selt bliven legghen dat men binnen lants of hier binnen tappen wil viij daghen lanc
en als die tijd omme ghecomen es so sel men weder ontbieden den seghelaer en selt anderwarven seghelen
en dan so sel ment eest utdraghen en daer af sel die seghelaer hebben van elke broute 1 groten – des selt die seghelaer hebben voer sijn was en arbeijt deen helfte en die steden dander helfte.
So wije dit niet en helde en men hem dat brengen mochte also dat schepene dat ghelovede dat daer op een maent sijn neringhe te doen

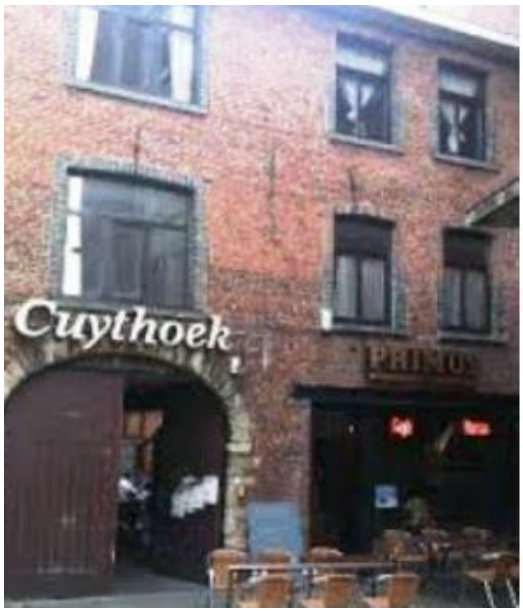

en des en sel men niet laten elcman tut sinen scade.
Deze koer en ordenancij sel dueren also lange alst mijn here en der stede geneucht.
Dit sel inganghen nu tot onser vrouwen dage te lichtmisse.

Het Goudse kuitbier kon de Nederlanden en Vlaanderen verder veroveren.
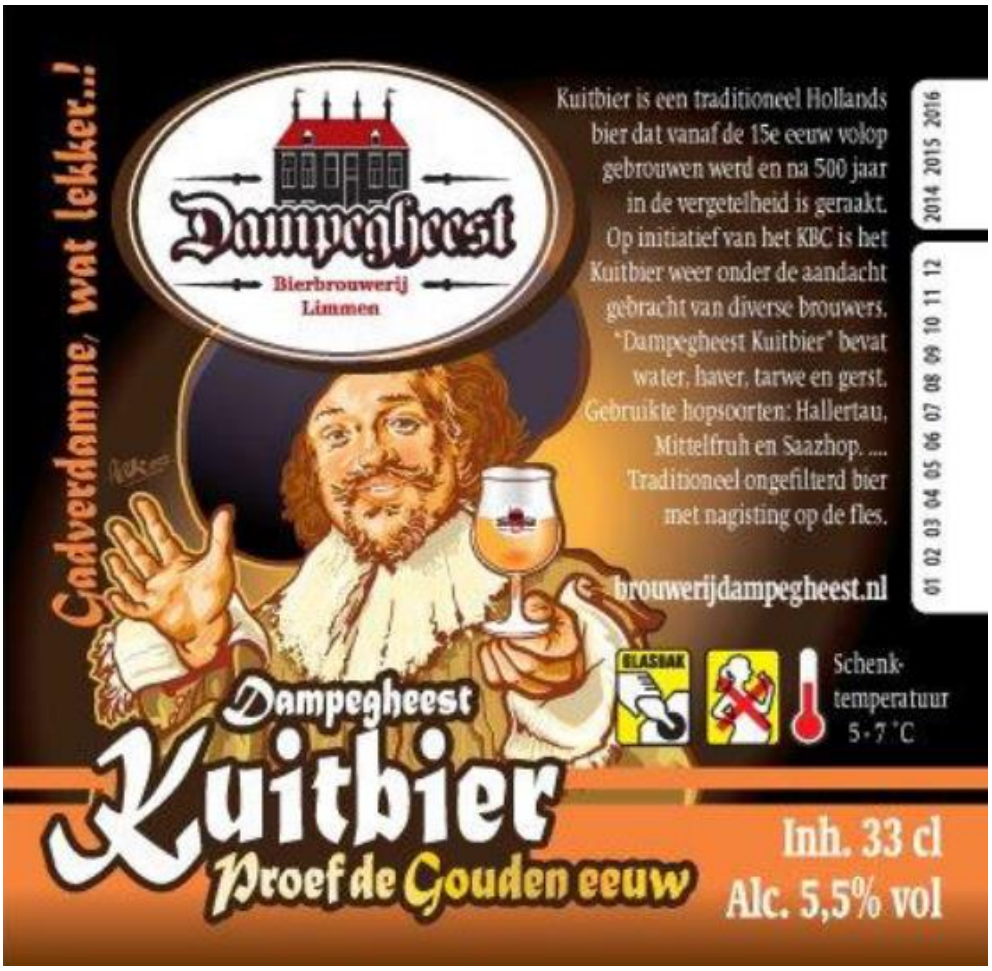
De 'Cuythoek' te Leuven, eertijds een brouwerij van 'cuyt'- bier.
En hieronder het nieuwe kuitbier van de brouwerij Dampegheest